

ULUSLARARASI ÇEVRE SÖZLEŞMELERİ VE AZERBAIJAN: AZERBAIJAN CUMHURİYETİ TARAFINDAN ONAYLANAN ULUSLARARASI ÇEVRE SÖZLEŞMELERİNİN YÜRÜRLÜĞÜNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Yrd.Doç.Dr. Eyüp ZENGİN

Yalova Üniversitesi

İİBF, Çal. Eko. ve End. İliş. Böl. İİBF, Siy. Bil. ve Ulus. İliş. Böl.

ezengin@yahoo.com

Dr. Salih ÖZCAN

Epoka Üniversitesi

İİBF, Siy. Bil. ve Ulus. İliş. Böl.

sozcan@epoka.edu.al

Yrd.Doç.Dr. Mahmut AKPINAR

Turgut Özal Üniversitesi

İİBF, Siy. Bil. ve Ulus. İliş. Böl.

mahmutakpinar@hotmail.com

ÖZET

Çevre; doğal, ekonomik ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınarak, bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim gözetilmekte, tüm canlı ve cansız varlıklarla, canlı varlıkların her çeşit eylem ve davranışını etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal nitelikteki etkenlerin bütünü olarak değerlendirilmektedir. Azerbaycan, bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren çevre ile ilgili çeşitli uluslararası antlaşmaları onaylayarak bu konudaki çalışmalara aktif katkı sağlamaktadır. Azerbaycan uluslararası toplumun bir üyesi olarak hazırlanan çevre sözleşmelerine taraf olarak gelecek nesillere karşı sorumluluğunu yerine getirmeye, ulusal çevre mevzuatını uluslararası standartlara yükseltmeye çalışmaktadır. Ancak bu anlaşmaların değerini anlayabilmek için bu anlaşmaların uygulanma derecesini ölçmek/değerlendirmek gerekir. Bu çalışmada Azerbaycan tarafından onaylanarak ulusal mevzuatın bir parçası haline getirilen uluslararası çevre sözleşmelerinin yürürlüğüne ilişkin olarak yürütülen çalışmalar ele alınmakta ve değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Çevre Sorunları, Uluslararası Çevre Sözleşmeleri

STUDY ON THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN'S IMPLEMENTATION OF THE RATIFIED INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL TREATIES

ABSTRACT

Environment as a combination of natural, economic and cultural values, counter affection among these values are considered; with all animate and inanimate existences and all physical, chemical, biological and social circumstances that affects status and behavior of the living. Azerbaijan, since her independence, has been actively contributing to environmental issues by ratifying various international treaties on environment. As an independent member of international community, Azerbaijan has positively considered its responsibilities to future generations by approving environmental treaties, and has worked to raise its national environmental regulations to international standards. In order to understand the value of these treaties, however, it is important to assess the level of implementation of these treaties. This study discusses and evaluates Azerbaijan's efforts towards implementation of the international environmental treaties that were ratified and became part of her national regulations.

Keywords: Azerbaijan, Environmental Problems, International Environmental Treaties.

1. Giriş

Uluslararası politikanın önemli unsurlarından biri olan çevre kavramı 21. yüzyılda hükümetler arası ilişkilerde belirleyici bir rol oynayacaktır. Bu durum, kısmen çevre sorunlarının sınır tanımayışı ve ortak çözümleri gerekli kılmasından, büyük ölçüde de temel bir kalkınma unsuru olarak, uluslararası ilişkilerde çevre kavramının kazandığı önemden kaynaklanmıştır. Bu ilkelere birlikte, küresel anlayışlarda yeni bir sayfa açılmış ve kalkınmanın sadece ekonomik büyüme hedefinden sıyrılması gerektiği ve bunun nasıl olabileceği ortaya konmaya çalışılmıştır (TÜBİTAK, 2002: 4-5). Son otuz yıllık dönemde ülkeler arasında çok sayıda önemli çevresel anlaşmaları yapılmıştır. Sadece ikiden fazla ülkenin taraf olduğu çevresel anlaşmaların sayısının ise bini aştığı bilinmektedir (Palabıyık, 2004: 257). Dünyadaki bütün ülkeler gibi Azerbaycan; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde çevre sorunları ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmakta, bölgesel ve uluslararası çözüm arayışlarında dinamik bir aktör olarak yer almak istemektedir. Bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren çevre ile ilgili çeşitli uluslararası sözleşme, antlaşma ve protokolleri onaylayarak bu konudaki çalışmalara aktif katkı sağlamaktadır. Bulunduğu bölgeyi ilgilendiren iki önemli çevre sorunu konusunda da çözümün bir paydaşı olmak üzere hazırlanan projelere katılmaktadır (Zengin ve Arabhanova, 2009: 8).

Yeryüzünün karşı karşıya bulunduğu bu çevre sorunlarının küresel karakteri insanlığın en büyük ortak endişesidir. 20.yüzyılda ortaya çıkan ve 21. yüzyıla devam eden temel sorunlar küresel ölçekte; iklim değişikliği, sınır asan su ve hava kirliliği, kimyasal kazalar, tehlikeli atıkların taşınımı gibi sorunlardır. Çevre ile ilgili bu sorunlar bu konuda birçok kişinin ve bilim adamının dikkatlerini uluslararası çevre antlaşmalarına vermesini sağlamışlardır. Bu antlaşmaların bazıları ozon tabakasının korunması, okyanusların korunması, hava kirliliği ve iklim değişikliği gibi sorunları içermiştir (Baykal ve Baykal, 2008: 2-15). Uluslararası sözleşmeler, orak çevre değerlerini korumak, çevresel kaynakları korumak ya da sınır tanımayan kirlenmeleri önlemek amacıyla başvurulan bir yöntemdir. Ülkelerin çevre anlaşmazlıklarını gidermek için başvurduğu yollardan birisi de olan uluslararası çevre sözleşmeler, uluslararası çevre hukukunun gelişiminde önemli kaynaklardan birisidir (Ertan, 2004: 378).

Azerbaycan Cumhuriyeti imzaladığı Sözleşmeler nedeniyle kabul ettiği yükümlülükleri yerine getirebilmek amacıyla çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalarda koordinasyon sağlanabilmesi için Azerbaycan Cumhurbaşkanı bir Serencam¹ yayınlamıştır. Serencam'ın girişinde: *“Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra, çevre koruma alanında birçok uluslararası sözleşmeye ve anlaşmaya katılmış, bunlarla ilgili olarak kabul ettiği sorumlulukların yerine getirilmesine yönelik olarak gerekli adımları atmıştır. Son yıllarda bu alanda uluslararası kuruluşlarla ilişkiler yoğunlaşmış, ortak projeler hazırlanarak hayata*

¹ Serencam: “Devlet ve yönetim hukukunda devlet idare etme organlarının düzenlediği hukuki akit. Hüküm karakteri taşıyarak vazifeli şahsa, devlet organına verilmiş yetki dahilinde çıkarılır ve ilgili vatandaşlar ve şahıslar için zorlayıcı güce sahiptir. Belirli bir konu ile ilgili olarak bir defalık yayınlanan Serencam ile Genel serencam yani uzun müddet yürürlükte kalan serencam farklıdır.” *Hukuk Ansiklopedik Lüğati*, Azerbaycan Ansiklopediyasının Baş Redaksiyası, Bakü-1991, s. 377-378

geçirilmiş, ekolojik dengenin sağlanmasına, çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik bir sıra devlet programının icrasına başlanmış, nadir ve nesli tükenme tehlikesinde olan flora ve faunanın korunması amacı ile milli parklar, devlet tabiat korukları² ve devlet tabiat yasaklıkları³ oluşturulmuştur. Bunlarla birlikte, uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan ileri gelen sorumlulukların tam olarak yerine getirilmesini sağlamak için ilgili devlet organlarının çalışmalarının artırılması ve bu alanda yapılan çalışmaların daha da güçlendirilmesi gerekmektedir” denilmektedir

Bu girişten sonra yapılması gereken çalışmaları Cumhurbaşkanı, şu şekilde sıralamaktadır: Çevre koruma alanında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin katıldığı uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan ileri gelen sorunların halledilmesini hızlandırmak amacıyla karar alıyorum:

- 1- “Çevre koruma ile ilgili Azerbaycan Cumhuriyeti'nin katıldığı uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan ileri gelen sorunlar alanında ilave tedbirler tasdik” edilsin.
- 2- Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu bu serencamın 1. Bendi ile tasdik edilen tedbirlerin hayata geçirilmesi için gerekli olan mali kaynakları iki ay içerisinde belirleyerek tasdik etsin.
- 3- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilgili devlet organlarının yöneticilerine talimat verilsin ki, bu serencamın 1. Bendi ile tasdik edilen tedbirlerin yerine getirilmesi için gerekli çalışmaları yapsınlar (Azerbaycan Gazetesi, 31 Mart 2006).

² Koruk; “Bilim, medeniyet ve ticaret için müstesna önemi olan, devlet tarafından muhafaza edilen araziler. Koruklar tabiatı en güzel muhafaza biçimlerinden biridir. Burada muhtelif doğal bölgelerin karakteristik landsaftları, nesli tükenmekte olan, yahut nadir görülen bitki ve hayvan türleri, bunlarla birlikte yok olma tehlikesine maruz kalan doğal kompleksler ve onların unsurları, mağaralar, şelaleler, buzullar vb. Korunur. Koruklarda jeolojik araştırma, toprak sürme, hayvan otlatma, turizm avlanma, balık tutma, ağaç kesme, bitkileri mahvetmek, genel olarak doğal kaynaklardan yararlanmak ve onların doğal durumunu bozmak aysaklanır. Koruk, doğal canlı laboratuvar sayılır. Burada muhtelif konularda uzun yıllar süren araştırmalar yapılır. Burada etalon ve kontrol alanlarında karmaşık ekolojik sistemlerin gelişimi kanuna uygunlukları öğrenilir. Araştırmalarda elde edilen bilgiler ticarete kullanılan bilgilerle karşılaştırılır. Böyle sonuçlar doğal çevrenin bozulma derecesini ortaya çıkarmaya ve bozulmanın önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması için imkan yatarır. Ekolojik sistemin çeşitliliğini öğrenmek, genetik kaynakların zengin türlerini korumak için koruklar muhtelif landsaft bölgelerinde kurulurlar. Bu bölgeler insanın ticari faaliyetlerinin koruk içine girmesine engel olur.” M.J. Xelilov, F.Ş. Aliyev, “İzahlı Ekolojiye Lüğeti”, Bakı-Elm-1999, s. 45-46

³ Yasaklık: Yasaklık, “ Dağayı korumanın en eski biçimi. Koruktan farklı olarak yasaklık hangi teşkilatın arazisinde ise O teşkilat tarafından bakımı sağlanır. Yasaklık sürekli veya geçici (10 yıla kadar) olabilir. Koruklarda mutlak koruma rejimi uygulanır. Ancak yasaklıklarda, dinlenme evleri ve turizm tesisleri yapılabilir. Ancak dinlenenler ve turistler Yasaklıkta olduğunu bilmeli ve buradaki doğal çevreye özenli davranmalıdır. Yasaklıkta; avlanma, balık tutma, toprağı sürme, ağaç kesme, hayvan otlatma, meyve ve mantar toplamaya kısmen izin verilebilir veya yasak konulabilir. Yasaklıkta bütün kompleks değil, bazı unsurları (bitki örtüsü, hayvan, kuş, balık türleri, nadir mağaralar, sıradan olmayan özelliklere sahip hidrolojik rejimleri ile ayrılan göller, turizm ve istirahat önemli manzaralı yerler, yararlı madenler, bunlarla birlikte tarihi önemi olan araziler vb.) korunurlar. Azerbaycan Cumhuriyetinde 18 Yasaklık vardır.” M.J. Xelilov, F.Ş. Aliyev, “İzahlı Ekolojiye Lüğeti”, Bakı-Elm-1999, s. 106.

Bu araştırma, daha önce yayınlamış olduğumuz çalışmayı (Zengin, 2010) tamamlayan bir özellik taşımaktadır. Söz konusu çalışmada Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından onaylanarak yürürlüğe giren Çevre sözleşmeleri incelenmiştir. Bu çalışmada ise söz konusu sözleşmelerin yürürlüğünden kaynaklanan sorunların çözümü için yapılan çalışmalar değerlendirilmiş bu çerçevede yapılması gereken çalışmalar konusunun değinilmiştir.

2. Uluslararası Çevre Sözleşmeleri

Çok yanlı sözleşmeler olarak da bilinen uluslararası çevre sözleşmeleri, uluslararası çevre yönetişiminin yasal çerçevesi olarak kabul edilmektedir. Çevre sözleşmeleri, ulusal hükümetlerin çevreyi koruma yönündeki kolektif arzularının resmi ifadeleridir. İlk çok yanlı çevre sözleşmesi, 1900 yılında soyu tükenen türlerle ilgili olarak imzalanan sözleşmedir. Çevre sözleşmelerinin doğası 1972 yılından itibaren değişmiştir. 1970'li yıllarda ve 1980'lerin başında müzakeresi yapılan sözleşmeler, kirliliğin önlenmesi veya belirli türlerin korunması gibi konularla sınırlı olmuştur. 1980'lerin ortasından ve 1990'lardan itibaren ilgi, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi konularda eylem için çerçeveler sağlayan sözleşmelere yönelmiştir (Öztunç, 2006: 154-155).

Günümüzde çevreye ilişkin tüzel düzenlemelerin, özellikle de uluslararası nitelikte olanların tamamının insan merkezci bir anlayışla hazırlanmış olduğu bilinmektedir. Gezegenin karşı karşıya bulunduğu çevresel baskı ve tehditlere çözüm bulma iddiası taşıyan bu düzenlemelerin başarısızlığının temelinde yatan bu anlayışın sorgulanarak köktenci biçimde değiştirilmesi yakın gelecekte olası görülmemektedir (Algan, 2008: 193). Çevre sorunları 70 ve 80'li yıllarda uluslararası boyutta konuşulmaya başlanmış ve Birleşmiş Milletler çevre ve insan konferansı Stockholm'de toplanarak ilk defa çevre sorunları küresel boyutta tartışılmıştır. Ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, Mevsimlerin değişmesi, ormanların azalması gibi çevreyi tehdit eden tehlikelerin farkına varılmasıyla çevre konusunda ülkeler sorumluluklar üstlenmiş, bunun sonucunda küresel boyutta önlemler alınmaya başlanmış ve dünyamızı tehdit eden bu çevre sorunlarının çözülmesi için uluslararası işbirliği sağlanması bir gereklilik olmuştur. Küreselleşme süreci çevre sorunlarının artmasına etki etse de, yine bu konuda ulusal devletleri bir araya getirerek çözüm önerilerinin oluşması, uluslararası kuralların koyulmasını sağlamış ve bu sürecin hızlanmasını desteklemiştir (Baykal ve Baykal, 2008: 2-15).

Uluslararası çevre sözleşmelerinin değeri sözleşmelerin müzakerelerinde ortaya çıkmamakta, çevreye zararı olan insan davranışları üzerindeki etkilerinde görülmektedir. Bazı çevre sorunlarında gerekli uluslararası sözleşmelerin imzalanmasından sonra iyileşme görülmüştür. Örneğin, iklimbilimciler, ozon tabakasında, özellikle 1980'de başlayan incelmeyi yüzyıl ortasına kadar tamamen düzelebileceğini saptamışlardır. Bilimsel araştırmalar sonucu, 25 yıllık gözlemlerin değerlendirilmesi sonucu stratosferdeki ozon tabakasındaki incelmeyi 1997'de durduğu tespit edilmiştir. Bu olumlu sonuçların, Montreal protokolü ve ardından yapılan düzenlemeler sayesinde olduğu vurgulanmaktadır. Çevre konularıyla ilgili olan ve yürürlüğe giren bütün sözleşmelere rağmen, çevre koşulları dünyanın çoğunda kötüye gitmektedir (Öztunç, 2006: 154-155).

Günümüzde çevreye ilişkin tüzel düzenlemelerin, özellikle de uluslararası nitelikte olanların tamamının insan merkezci bir anlayışla hazırlanmış olduğu bilinmektedir. Gezegeenin karşı karşıya bulunduğu çevresel baskı ve tehditlere çözüm bulma iddiası taşıyan bu düzenlemelerin başarısızlığının temelinde yatan bu anlayışın sorgulanarak köktenci biçimde değiştirilmesi yakın gelecekte olası görülmemektedir (Algan, 2008: 193).

Uluslararası çevre sözleşmelerinin etkileri konusundaki basit bir yorum yanlış olabilmektedir. Çevresel bozulmaların devamını sözleşmeler yönünden başarısızlık olarak yorumlamak ve çevresel iyileşmeleri başarı olarak yorumlamak ve bunu sözleşmelerin belirli özelliklerine atfetmek ve bu özellikleri diğer çevre sorunlarında model olarak güçlendirmek olgusu doğru bir sonuç olarak yorumlanabilir. Fakat bu yorum yanlış bir değerlendirme olabilmektedir. İlk olarak, çevresel bozulmalardaki artış o kadar güçlü olabilmektedir ki, başarı genellikle çevresel bozulmalar yavaş olduğu zaman görülmektedir. İkinci olarak, bir uluslararası çevre sözleşmesinin etkisinin değerlendirilmesi, sözleşmeden önce ne olduğunun yerine sözleşme olmasaydı ne olacaktı? Sorusunun cevaplarının verilmesini gerektirmektedir. Uluslararası çevre sözleşmelerinin daha etkili olması sözleşmeye taraf olan ülkelerin özellikleri, yönelik olduğu çevresel sorun ve uluslararası genel durumu içeren değişkenler ve parametrelere bağlıdır. Müzakere ve onay sürecindeki yavaşlık, uygulamanın izlenmesindeki, sözleşme koşullarının uygulamasındaki, teknik ve mali kaynaklardaki yetersizlik uluslararası çevre sözleşmelerinin en önemli eksikleridir (Öztunç, 2006: 154-155).

Çevrenin korunmasına yönelik 1980'li yıllardan itibaren uluslararası arenada yerini alan çevre anlaşmaları ve sözleşmeleri günümüzde hala en çok tartışılan konular arasındadır. Yapılan uygulamalara bakıldığında her bir ülkenin ulusal olarak çevre anlaşmalarına ve uluslararası alanda işbirliği büyük farklılıklar göstermektedir. Netice itibarıyla temel sorunların çözümü için oluşturulan faaliyetlerin ve anlaşmaların çevrenin korunması ve yönetilmesi amacıyla üstlendikleri görev ve sorumlulukları tam anlamıyla yerine getirme noktasında etkili olamamaları gelecek için ciddi kaygılar ve endişelere yol açmıştır (Taytak ve Mecik: 2009).

Çevre açısından bütüncül bir sözleşme ile uluslararası yargı organı aracılığıyla gerçekleştirilen etkili bir güvence henüz oluşturulamamıştır. Çevreye ilişkin birçok anlaşmanın imzalanmış olması, bu sözleşmelerin ihlali durumunda yaptırımların uygulanması için yeni organların oluşturulmasını da gerektirmektedir. Bu anlamda da çevre uyumsuzluklarının çözümüne yönelik olarak, arabuluculuk ve uzlaşma yöntemleri konusunda yetkili olan, aynı zamanda da yargısal yetkileri olan bir uluslararası çevre mahkemesinin oluşturulması gerekmektedir. Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve çevrenin korunmasında önemli roller yüklenen çok taraflı çevre anlaşmalarının yürürlüğe konmalarını sağlamak üzere çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. Ancak bu kurumların koordinasyonunu tek bir kurum tarafından yapılmamaktadır. Böyle bir kurumun yokluğu çevre koruma sisteminin zayıf yönlerinden biridir. Tüm ülkeler adına tek bir kurumun çevre anlaşmalarının sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir. Günümüzde, DTÖ benzeri bir Dünya Çevre Örgütü'nün kurulamamış olması uluslararası sistemin büyük bir eksikliğidir (Beylur, 2010: 18).

Çevre sorunlarının sınır tanımazlığı, bu sorunların çözümünde çok yönlü bir işbirliği ve eşgüdüm ortamını gerekli kılmıştır. 21. yüzyılın çevre gündemini belirleyen

bu temel sorunlar 1980'li yıllardan itibaren uluslararası faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yol açmış ve bunun sonucunda oluşan uluslararası çevre antlaşmaları, çevrenin korunması ve yönetilmesi içindeki rolü giderek artmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda her bir ülkenin ulusal olarak çevre antlaşmalarına ve uluslararası alanda işbirliği büyük farklılıklar göstermiştir. Buna bağlı olarak uluslararası faaliyetlerin söz konusu sorunları gidermede etkili olamamaları gelecek için ciddi kaygılara yol açmış ve konunun küresel ölçekte ele alınarak ortak çözüm yollarının belirlenmesi ve yeni politikaların geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Sorunun çözümünün temelinde, 21. yüzyılda ve hızla küreselleşen dünyamızda, ulusal ve uluslararası kuruluşların ve devletlerin çevre ve kalkınma ile ilgili çözümler, alternatifler ve yaptırımlar konusunda daha çok yoğun ve sıkı işbirliği yapmaları gerektiği gerçeği bulunmaktadır (Baykal ve Baykal, 2008: 3-14). Uluslararası topluluğun gündemine 1970'lerde giren çevre politikaları, her ne kadar bugün belirli bir düzeye ulaşmışsa da, devam eden çok başlılık, yaptırım yetkisinin yokluğu ve küresel aktörlerin sorumluluk noktasında beklenen performansı gösterememeleri bu politikaların beklenen sonucu vermesini engellemiştir (Beylur, 2010: 18).

3. Azerbaycan Cumhuriyeti Tarafından Onaylanan Uluslararası Çevre Sözleşmelerinin Yürürlüğüne Yönelik Çalışmalar

3.1. Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi

UNESCO tarafından 1972 yılında imzaya açılan Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi -Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage- (www.whc.unesco.org), 06. 12. 1993 tarihinde, Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Söz konusu Sözleşme, 16. 11. 1972 tarihinde Paris'te kabul edilmiş ve 17. 12. 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye taraf devlet sayısı 186'dır (Özer, 2009).

3.1.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Azerbaycan Cumhuriyeti arazisinde bulunan 4 doğal abide (Hirkan Devlet Koruğu, "Bakü Mertebesi" dağı, Lök-Batan Çamur Volkanı, Binegadi dördüncü devir fauna ve flora mezarlığı)'nin UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirası listesine girmeleri için gerekli başvuru yapılmıştır. Hirkan Devlet Koruğu'nun daha önemli olduğu göz önüne alınarak, onun projesi ve ilgili belgeleri hazırlanarak Dünya Mirası Merkezine gönderilmiştir. Lakin, Hirkan Devlet Koruğu'nun arazisi 2906 hektar olarak nadir Hirkan ormanlarını tam kapsamadığından 2004 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının Serencamı ile 21.435 hektar arazide Hirkan Milli Parkı⁴ ve 2005

⁴ Milli Park: "İnsan faaliyeti etkisiyle değiştirilmeyen veya az değiştirilen flora ve fauna açısından özel önem taşıyan, bilimsel ve eğitsel açıdan korunan doğal alanlar. Milli parklar büyük bir alana sahip olurlar ve tabiatın manzaralı yerlerinde kurulurlar. Buralarda landsaftın yenilenmesi, flora ve faunanın korunması için çalışmalar yapılır."Qerip Memmedov, Mahmud Xelilov, "Ensiklopedik Ekoloji Lüğət", Bakı-Elm, 2008, s. 143

yılında 2252 hektar arazide Hirkan Devlet Tabiat yasaklığı⁵ oluşturulmuş böylece, yukarıda belirtilen arazi Hirkan Ormanları adını almıştır.

3.1.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bulunan nadir tabiat abidelerinin UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirası listesine alınmasına yönelik önlemlerin hayat geçirilmesi.	ACEDKB, ACDB, Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı (ACKTB), AMBA	2006-2007
Hirkan Milli Parkında tabiat müzesinin kurulması.	ACEDKB, AMBA, ACKTB	2006-2007

3.2. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

1992 yılında imzaya açılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Framework Convention on Climate Change FCCC- (www.unfccc.int), Azerbaycan Milli Meclisi tarafından 10. 01. 1995 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB 2010). Söz konusu sözleşme 09. 05. 1992 tarihinde New York'ta kabul edilmiş ve 21. 03. 1994 tarihinde Sözleşmenin 23(1) maddesi uyarınca yürürlüğe girmiştir. 165 devlet tarafından imzalanmış olan bu Sözleşmeye 194 devlet tarafıdır (özer, 2009: 335).

İklim değişikliği üzerine bir sözleşmenin hazırlanması için uluslararası resmi bir tartışma 1988 yılında İklim Değişikliği Hükümetlerarası Panelinin (IPCC) kurulmasıyla başlamıştır. Bu panel, ön müzakereler için bir zemin olarak hizmet vermiştir. Bu panele katılanların çoğu aynı panelin gözetimi altında resmi müzakerelerin başlayacağını umuyordu. Ancak bunun yerine, BM Genel Kurulunca Aralık 1990'da kabul edilen karar uyarınca, Hükümetlerarası Müzakere Komitesi oluşturuldu. Katılanların çoğu, 9 Mayıs 1992'de sonuçlandırılan sözleşme metnini kabul etti. Böylece Rio Konferansında imzaya açılacak bir sözleşme ortaya çıkmış oldu. Sözleşme, 21 Mart 1994'te yürürlüğe girmiştir (Öztunç, 2006: 58-59).

3.2.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

1997 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanının ilgili serencamı ile Sözleşmeden ileri gelen sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamak için İklim Değişiklikleri

⁵ Yasaklık, "Dağayı korumanın en eski biçimi. Koruktan farklı olarak yasaklık hangi teşkilatın arazisinde ise O teşkilat tarafından bakımı sağlanır. Yasaklık sürekli veya geçici (10 yıla kadar) olabilir. Koruklarda mutlak koruma rejimi uygulanır. Ancak yasaklıklarda, dinlenme evleri ve turizm tesisleri yapılabilir. Ancak dinlenenler ve turistler Yasaklıkta olduğunu bilmeli ve buradaki doğal çevreye özenli davranmalıdır. Yasaklıkta; avlanma, balık tutma, toprağı sürme, ağaç kesme, hayvan otlatma, meyve ve mantar toplamaya kısmen izin verilebilir veya yasak konulabilir. Yasaklıkta bütün kompleks değil, bazı unsurları (bitki örtüsü, hayvan, kuş, balık türleri, nadir mağaralar, sıradan olmayan özelliklere sahip hidrolojik rejimleri ile ayrılan göller, turizm ve istirahat önemli manzaralı yerler, yararlı madenler, bunlarla birlikte tarihi önemi olan araziler vb.) korunurlar. Azerbaycan Cumhuriyetinde 18 Yasaklık vardır." M.J. Xelilov, F.Ş. Aliyev, "İzahlı Ekolojiye Lüğeti", Bakı-Elm-1999, s. 106.

Devlet Komisyonu kurulmuştur. Sözleşmenin ulusal ilgilendiricisi tayin edilmiş ve ilgili kuruluşların uzmanlarından oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Sözleşmeden ileri gelen sorumluluk ve görevlerin yerine getirilmesi ile ilgili olarak Küresel Çevre Fonu ve BM Gelişme Programının mali desteği ile “Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Birinci Ulusal Bilgileri” hazırlanmış ve Sözleşme Sekreteriyasına takdim edilmiştir.

“Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Birinci Ulusal Bilgileri” projesinin birinci aşamasında iklim değişikliklerinin etkisinin minimuma indirilmesi için eylem planı hazırlanmış, ikinci aşamada ise ekonominin öncelikli sahalarında ısınma etkisi oluşturan gaz salınımlarının azaltılması için ekolojik yönden temiz teknolojilerle ilgili talepler değerlendirilmiş ve bu teknolojilerin uygulanmasına dair öneriler hazırlanmıştır. Halen, “Azerbaycan Cumhuriyeti’nin İkinci Ulusal Bilgileri” hazırlanmaktadır. Bu aşamada esas olarak, insan sağlığı, ekosistemlere etki, temiz gelişme mekanizması ile ilgili projelerin seçimi üzerinde durulacaktır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Kyoto Protokolü ile ilgili olarak kesin sayısal sorumluluklar kabul etmemiş Protokolün yalnızca Temiz Kalkınma Mekanizmasına katılmaktadır. Bu amaçla belirlenen pilot projelerin hayata geçirilmesi için Kanada, Danimarka, Fransa, Japonya gibi gelişmiş ülkelerle konu ile ilgili olarak görüşmeler sürdürülmektedir. 2004 yılında Kyoto Protokolünün hayata geçirilmesi alanında işbirliği yapmak amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti ile Danimarka Hükümeti arasında anlaşma memorandumu imzalanmıştır (Meherremov, 2008: 111-117).

Fransa Hükümeti ile Karbon’un emilmesi için orman alanlarının genişletilmesi projelerinin hayata geçirilmesi amacıyla ön teknik ve ekonomik değerlendirme raporu hazırlanmıştır. Halen Avrupa Birliği TACIS Programı çerçevesinde Güney Kafkasya Ülkelerine ve Moldovya’ya teknik destek projesi ile ısınma etkisi yapan gazların kadastro için Küresel Çevre Fonu’nun yardımı ile Azerbaycan’da bölgesel proje hayata geçirilmektedir.

3.2.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
İklim değişikliklerinin etkisinin değerlendirilmesi ve beklenen kayıpların minimuma indirilmesi için adaptasyon tedbirlerini içeren Milli İklim Programının hazırlanması	Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı (ACEDKB), Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma Bakanlığı (ACEKB), Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi (AMBA), Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı(ACEB), Azerbaycan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı (ACTB), Azerbaycan Cumhuriyeti Olağanüstü Haller Bakanlığı(ACOHB)	2006
Karar alma durumunda olan şahıslar için iklim değişikliklerinin mevcut ve beklenen etkisi, bu alanda yenilenen araştırmaların sonuçları hakkında bilgi kitapçıklarının hazırlanması	ACEDKB, ACEKB, AMBA, ACEB, ACTB	2006-2007
Beklenen etkilerin büyüklüğü, olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla daha hassas alanlarda bilimsel araştırmaların yapılması.	ACEDKB, AMBA, Azerbaycan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (ACSB), ACTB, ACOHB	2006-2008

3.3. Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Sözleşme

1985 yılında İmzaya açılan Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi (Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer (www.ozone.unep.org), Azerbaycan Milli Meclisi tarafından 31. 05. 1996 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB 2010). Söz konusu Sözleşme, 22. 03. 1985 tarihinde Viyana'da kabul edilmiş, Sözleşmenin 17(1) maddesi uyarınca 22. 09. 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 28 devlet tarafından imzalanan Sözleşmeye 195 devlet taraftır (Özer, 2009: 321).

Ozon tabakasına zarar verdiği kabul edilen maddelerin aşamalı olarak üretiminin durdurulmasını düzenlemekte olan bu Protokolle, ozon tabakasına zarar veren maddelerin aşamalı olarak kullanımının ortadan kaldırılması için gelişmekte olan ülkelere yardım amacıyla bir fon oluşturulmuştur. Fonun adı, Montreal Protokolünün Uygulanması için Çok Yanlı Fondur. Bu fon bir uluslararası antlaşma ile oluşturulan ilk mali mekanizmadır. Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra bilimsel bilgidaki ilerlemeler karşısında protokolle çeşitli yıllarda gözden geçirmeler yapılmıştır. Bunlar Londra Gözden Geçirmesi (1990), Kopenhag Gözden Geçirmesi (1992), Viyana Gözden Geçirmesi (1995), Montreal Gözden Geçirmesi (1997) ve 1999 yılında Pekin Gözden Geçirmesi (Öztunç, 2006: 55).

3.3.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Geçen yıllar içerisinde ülkede yıllık kullanılan Ozon Dağıtıcı Madde(ODM) miktarı belirlenmiş ve bu maddelerin kullanımının aşama aşama azaltılmasını hedefleyen Azerbaycan Cumhuriyeti Ozon Stratejisi hazırlanmıştır. Bu stratejiye uygun olarak Azerbaycan'da ODM kullanımının aşama aşama azaltılması için gerekli olan süre ve yöntemler hazırlanarak Sözleşmenin Sekreterliğine gönderilmiştir. Protokol ile ilgili kabul edilen sorumluluklara göre ülkede, kloroflorokarbon içeren ODM'nin kullanılması ve ithal edilmesi durdurulmalıdır. Halen bu istikamette ve genel olarak ODM'nin ithal ve ihracının düzenlenmesi için gerekli tedbirler alınmaktadır.

Azerbaycan, Küresel Çevre Fonu'nun mali desteği ile ODM'den yararlanan kurumlarda (Bakü, "Çınar Soğutucu" ve Sumgayıt "Kompresör Fabrikaları") yeniden yapılanma çalışmaları yapmış ve bu müesseselerde ODM sayılmayan alternatif maddelerin kullanılması planlanmıştır.

3.3.2.Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Ozon tabakasına zarar veren maddelerin yerine alternatiflerinin kullanılması amacıyla kurumlarda yeniden yapılanma işlerinin yapılması.	ACEKB, Azerbaycan Cumhuriyeti Sanayi ve Enerji Bakanlığı (ACSEB), Diğer İlgili Kamu Kuruluşları, ACEDKB	2006-2010
Monreal Protokolünün Pekin değişikliğinin onaylanmak üzere hazırlanması.	ACEDKB, Azerbaycan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (ACDB)	2006-2007

3.4. Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi

1994 yılında imzaya açılan, Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi-Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşme ile Mücadele için Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Convention to Combat Desertification in Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa (www.uncdd.int), 24. 04. 1998 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Söz konusu Sözleşme 14. 10. 1994 tarihinde Paris'te kabul edilmiş, Sözleşmenin 36(1) maddesi gereğince 26. 12. 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 115 Ülke tarafından imzalanan Sözleşmeye 193 devlet taraftır (Özer, 2009: 325). Çölleşme, kurak, yarı kurak ve az yağışlı alanlarda iklim değişiklikleri ve insan faaliyetleri de dahil olmak üzere, çeşitli faktörlerin sebep olduğu toprak bozulmasıdır. Toprağın aşırı kullanımı, aşırı otlatma, sağlıksız sulama yöntemleri, ormanların tahribi, iklim değişiklikleri çölleşmeye sebep olan en önemli etkenlerdir (Öztunç, 2006: 64).

Sözleşmenin amacı, uluslararası işbirliği ile desteklenen eylemler aracılığıyla, kuraklığın etkilerini azaltmak ve çölleşmeyle mücadele etmektir. Tarafların genel yükümlülükleri ise şöyle belirlenmiştir: Çölleşme ve kuraklıkla savaşımında gelişmekte

olan ülkelerin durumunu da dikkate alarak kapsamlı yaklaşımların kabulü, yoksulluğun ortadan kaldırılması stratejileriyle çölleşmeyle mücadele ve kuraklığın azaltılması çabalarının bütünleştirilmesi, konu ile ilgili ülkeler arasındaki işbirliğinin artırılması, bölgesel ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi, ilgili hükümetlerarası örgütlerle de işbirliğinin sağlanmasıdır(Öztunç, 2006: 65).

3.4.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Geçen süre içerisinde Sözleşmenin Azerbaycan'da hayata geçirilmesi ile ilgili olarak "Ulusal Rapor" hazırlanmış Ulusal Eylem Planının hazırlanması için bilgiler analiz edilmiş, ülkenin çeşitli bölgelerinde Sözleşmenin amaçları konusunda seminerler düzenlenmiş ve diğer çalışmalar yapılmıştır. Halen çölleşme problemi ile ilgili olarak "Ormanların Yenilenmesi Programı" hayata geçirilmeye başlanmış, Programda yıllık 3,9 bin hektar orman ekimi ve 5,9 bin hektar doğal yenilemeye yardım önlemleri planlanmıştır. 2004 yılında "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yaz-kış otlaklarının, çayırlarının verimli kullanımı ve çölleşmenin önlenmesi Devlet Programı" onaylanmıştır. Teknolojik etkiler sonucunda kirlenen toprakların rehabilitasyonu ve rekultivasyonu için bir çok proje uygulanmaktadır.

Sözleşmenin uygulanması amacıyla ilgili Bakanlıklar, görevli yönetimler ile bunlarla birlikte STK'ların temsilcilerinden oluşan Koordinasyon Komisyonu kurulmuştur.

3.4.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
"Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Ormanların Yenilenmesi ve Arttırılması Milli Programı" ve "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yaz-Kış Otlaklarının ve Çayırlarının Verimli Kullanımı ve Çölleşmenin Önlenmesi Devlet Programı'nda gözönünde bulundurulan tedbirlerin yerine getirilmesine denetimin güçlendirilmesi.	ACEDKB, ACEKB, ACTB, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Toprak ve Harita Komitesi (ACDTHK), AMBA	2006-2010
BM Gelişme Programı ile hayata geçirilen "Toprakların Sürdürülebilir Yönetimi İçin Olanaklar Yaratılması" Projesinin yerine getirilmesi.	ACEDKB, ACDTHK, ACTB, AMBA	2006-2008
Abşeron yarımadasında teknolojik etkiler sonucunda bozulan toprak sahalarının rehabilitasyonu.	ACEDKB, ACSEB, Yerel Yürütme Hakimiyeti Organları (YYHO), Belediyeler	2006-2010

3.5. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme

1973 yılında imzaya açılan, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora-CITES (www.cites.org), 23. 06. 1998 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Söz konusu Sözleşme 03. 03. 1974 tarihinde Washington’da kabul edilmiş, 01. 07. 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye 175 devlet taraftır (Özer, 2009: 326).

3.5.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

1999 yılında CİTES ile ilgili otorite olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sözleşme ile ilgili yetkili organ olarak tayin edilmiştir. Geçen yıllar içerisinde yetkili otorite tarafından ithal ve ihraç operasyonlarını düzenleyen 110 izin sertifikası verilmiştir. CİTES Sekreterliği tarafından istenilen raporlar düzenli olarak hazırlanmış ve iletilmiştir. CİTES Sekreterliği ile yetkili ulusal otorite arasında bilgi değişimi sistemi oluşturulmuştur. Sekreteryanın tavsiyesi doğrultusunda Hazar’a kıyıdaş ülkeler arasında ilk defa olarak Azerbaycan Cumhuriyeti’nde “Mersin Cinsli Balık Kaynaklarının Dönemsel Kullanımının Düzenlenmesi Kuralları” hazırlanmıştır.

3.5.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Nesli tükenme tehlikesi olan vahşi fauna ve yabani flora çeşitlerinin uluslararası ticaretine ilişkin mevzuatının mükemmelleştirilmesine yönelik işlerin yapılması.	ACEDKB, ACAB	2006-2008
Sahalar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi.	ACEDKB, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Gümrük Komitesi (ACDGK), AMBA	2006-2007

3.6. Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi

1998 yılında imzaya açılan Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making and Access to Justice in Environmental Matters AARHUS), 09. 11. 1999 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010).

3.6.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilmesi ile ilgili olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı binasında AGİT Bakü temsilciliğinin yardımı ile Çevreye Dair Toplumsal Bilgi Merkezi (Aarhus İctimai Ekoloji İnformasiya Merkezi) kurulmuştur. Gerekli teknik imkanlara sahip olan Merkez, çevreye ilişkin bilgilerden yararlanılması, karar alma sürecine toplumun katılımının sağlanması, çevre konularında şeffaf toplumsal ortamın oluşturulması ve başarılı bir yönetimin sağlanmasına destek amacı taşımaktadır. Bu bakımdan STK'lar, devlet organları, uluslararası kuruluşların temsilcileri ve çevre sorunları ile ilgilenenler, Merkez çalışmalarından herhangi bir engelle karşılaşmadan yararlanabilirler.

3.6.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Sözleşme hükümlerinin ülke arazisinde yürütülmesini temin etmek amacıyla, çeşitli bölgelerde Aarhus Toplumsal Ekoloji Bilgi merkezlerinin oluşturulması.	ACEDKB, ACEKB, ACDEYK, ACEB	2006-2008
Halkın, Sözleşme hakkında bilgilendirilmesi amacıyla ülkenin çeşitli bölgelerinde devlet organları ve toplum için toplantıların, seminerlerin ve diğer programların düzenlenmesi	ACEDKB, ACEB	2006-2008

3.7. Sınırşan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi

1991 yılında imzaya açılan Sınırşan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi (Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context-ESPOO (Öztürk, 2007: 37-38)), 01. 02. 1999 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010).

3.7.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Sözleşme ile kabul edilen sorumlulukların yerine getirilmesi için çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma grubu tarafından çevresel etki değerlendirmesine yönelik bir çok hukuki düzenlemenin projesi hazırlanmıştır. Rapor döneminde devlet incelemesine takdim edilen büyük ölçekli projeler (BP tarafından işletilen Azeri-Çırag-Güneşli yatağının Faza 3 aşaması, LUKOİL şirketinin D 222 Sözleşme sahası, Ekson-Mobil şirketinin Zafer-Meşel Sözleşme sahası) konusunda geniş bilgi Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile yüklenici şirketlerin web sayfalarına konulmuştur. Bu bilgiler ayrıca Aarhus Toplumsal Ekoloji Bilgi Merkezinde ve medyada geniş şekilde yer almıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafında 2004 yılında çevre ile ilgili olarak 20'den fazla hukuki düzenleme uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanmış ve ilgili kamu organları ve diğer paydaşlarla uzlaşmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sözleşme ile ilgili yetkili organ olarak tayin edilmiştir.

3.7.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Sözleşme ile ilgili ulusal mevzuatın uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi.	ACEDKB, ACDB, ACAB	2006-2008

3.8. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

1992 yılında imzaya açılan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD (Convention on Biological Diversity (www.cbd.int), 14. 03. 2000 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Söz konusu Sözleşme 05. 06. 1992 tarihinde Rio de Janeiro’da kabul edilmiş, 19. 12. 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 168 devlet tarafından imzalanan Sözleşmeye 192 devlet taraftır (Özer, 2009: 323).

Biyolojik çeşitliliğin yitirilmesi, bilimsel çevreler tarafından insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli tehditlerden birisi olarak görülmektedir. Biyolojik çeşitlilik, canlıların farklılığını ve değişkenliğini, içinde buldukları karmaşık ekolojik yapılarla, birbirleriyle ve çevreleriyle karşılıklı etkileşimlerini ifade etmektedir. Sorunun tanımlanmasındaki ciddi farklılıklardan dolayı biyolojik çeşitliliğin korunması için rejim müzakerelerinin yapılması oldukça gecikmiştir. Aynı zamanda bu gecikmede dünyadaki biyolojik çeşitliliğin çoğuna sahip veto cephesi ülkelerinin hukuki yükümlülüklerine karşı olan güçlü direnişte rol oynamıştır. Tüklenen türlerin sayısındaki artışla birlikte bu konuda bilimsel bir uzlaşma oluşmaya başlamış ve 17 Haziran 1987 ve 25 Mayıs 1989 tarihli kararlarda UNEP Yönetim Konseyi, dünyadaki biyolojik çeşitliliğin korunması için uluslararası bir eyleme gereksinim olduğunu kabul etmiştir (Öztunç, 2006: 60).

3.8.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Azerbaycan Cumhuriyeti arazisinde bulunan ekosistemlerden gerekli olanlarında, nadir ve nesli tükenmekte olan flora ve fauna türlerinin korunmasına yönelik bir çok tedbir alınmış ve hayat geçirilmiştir. 2006 yılı itibarıyla son iki yıl içerisinde Azerbaycan Cumhuriyeti’nde 6 Milli Park (Ordubat, Şirvan, Ağ-göl, Hirkan, Altağaç, Abşeron Milli Parkları), 2 Devlet Tabiat Koruğu (Şahbuz Eldar Çamı) ve Kah, Hirkan ve Araz boyu Devlet Tabiat yasaklıkları oluşturulmuş, 5 Devlet Tabiat koruğu’nun (Türyançay, Pirgulu, İlisu, İsmaili, Karayazı) arazisi genişletilmiştir.

Halen özel koruma altındaki araziler 604,5 bin hektara ulaşmıştır. Bu oran ülke arazisinin %7’sini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Azerbaycan Cumhuriyetinde biyolojik çeşitlilikle ilgili olarak BM Gelişme Programı, Küresel Çevre Fonu, Alman Kalkınma Bankası (KfW) ve diğer uluslararası kuruluşlarla ortak çeşitli projeler hazırlanmakta ve hayat geçirilmektedir.

3.8.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Biyolojik çeşitlilik sahasında mevzuatın yeterli hale getirilmesine yönelik tekliflerin hazırlanması.	ACEDKB, Azerbaycan Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı (ACAB)	2006-2008
Özel Koruma altındaki tabiat arazileri sisteminin genişletilmesi.	ACEDKB	2006-2008
Nadir ve nesli tükenme tehlikesi altında olan flora ve fauna türlerinin yenilenmesi, arttırılması ve eski doğal yaşam alanlarına göçürülmesi.	ACEDKB, AMBA	2006-2009

3.9. Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme

1989 yılında imzaya açılan Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (BASEL), 16. 02. 2001 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Söz konusu Sözleşme 22. 03. 1989 tarihinde Basel’de kabul edilmiş, 05. 05. 1992 tarihinde Sözleşme’nin 25(1) maddesi gereğince yürürlüğe girmiştir. 53 devlet tarafından imzalanan Sözleşmeye 172 devlet taraftır (Özer, 2009: 323). Tehlikeli atıklar, bileşiminde insan sağlığı ve çevre için tehlikeli olan ve zarar verme potansiyeli taşıyan maddeleri içeren, evsel ve endüstriyel kaynaklı olabilen atıklardır (Öztunç, 2006: 55).

Bu sözleşme, ülkeler arasında tehlikeli atıkların taşınmasının azaltılmasını öngörmektedir. Sözleşme, tehlikeli atıkların ithalatının yasaklanması hakkını sağlamaktadır. Sözleşme, tehlikeli atıkların taraf olmayanlara ihracatının yasaklanmasını ve bu atıkların taraf olmayanlardan ithalatını kesin kurallara bağlamıştır. Tehlikeli atıkların üretilmesinin azaltılması bir yükümlülük olarak yüklenmiştir. Sözleşmenin belirlediği şartlara aykırı olarak tehlikeli atıkların sınır ötesi taşınımı, sözleşme tarafından yasadışı ilan edilmiştir. Gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere tehlikeli atıkların yönetimiyle ilgili teknik konularda yardım yükümlülüğü sözleşme ile kabul edilmiştir (Öztunç, 2006: 57).

3.9.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sözleşme ile ilgili yetkili organ olarak tayin edilmiştir. “Tehlikeli Atıkların Sertifikalaştırılması” kuralları ve “Azerbaycan Cumhuriyetinde Tehlikeli Atık Yönetimi Devlet Stratejisi” onaylanmıştır.

Ayrıca, tehlikeli atıkların depolanması için uluslararası standartlara uygun poligon inşa edilmiş ve 2004 yılından itibaren tehlikeli atıkların depolanması Ulusal Merkezi faaliyete başlamıştır.

3.9.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Üretim süreçlerinde ve hizmet sahalarında ortaya çıkan tehlikeli atıkların envanterinin hazırlanması.	ACEDKB	2006-2008
“Üretim ve Tüketim Atıkları” konusundaki Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun Basel Sözleşmesi taleplerine uygun hale getirilmesi.	ACEDKB, ACEKB, ACSEB	2006
Tehlikeli atık üreticilerinin kayıt altına alınması ve Tehlikeli atıkların depolanması kurallarının belirlenmesi ve gerekli projelerinin hazırlanması.	ACEDKB, ACEKB, ACSEB	2006

3.10. Sınır aşan Su Yolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Sözleşmesi

1992 yılında imzaya açılan Sınır aşan Su Yolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Sözleşmesi (Convention on the Protection and Use of Trans-boundary Watercourses and International Lakes -Helsinki), 18. 03. 2000 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010).

3.10.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

22 Ekim 2002 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Sözleşmenin “Su ve Sağlık” Protokolüne katılmıştır. Protokol 2005 yılında hukuki olarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşme çerçevesinde 2002-2003 yıllarında TACİS programı tarafından finanse edilen “Nehirlerin Ortak Yönetimi” projesi uygulanmıştır. Projenin esas amacı sınır aşan kirlenmeler alanında gözlemler yapmak, bu gözlemleri değerlendirmek ve sürekli denetimde tutmak, kirlenmenin önlenmesi ve giderilmesi için gerekli önlemlerin hayata geçirilmesini sağlamaktır. Proje kapsamında başta Kür nehri olmak üzere 4 sınır aşan nehrin izlenmesi yapılmıştır.

Sözleşme çerçevesinde, aynı zamanda uluslararası göllerin izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili pilot projelerin hayata geçirilmesi planlanmıştır. Halen Candar gölü uluslararası kuruluşlar tarafından öncelikli 15 göl listesine dahil edilmiştir. Sınır aşan nehirlerde kirlenmenin izlenmesinin düzenli olarak yapılması için Kazak ve Beylegan Rayonlarının arazilerinde modern analitik araştırma laboratuvarları kurulmuş ve gerekli araç-gereçlerle donatılmıştır.

3.10.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Su kaynaklarının özellikle Kür nehrinin kirlenmesinin önlenmesi amacıyla mevcut arıtma tesislerinin yenilenmesi ve yenilerinin yapılması için önerilerin hazırlanması.	ACEKB, AMST, ASC, Azərsu, ASC, YYHO	2006
Sınırtaş nehirlerin izlenme sisteminin tekmilleştirilmesi amacıyla yeterli cihazlarla donatılmış laboratuvarların kuruması.	ACEDKB, ACEKB, ACDEYK	2006-2008

3.11. Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Önemde Sulak Alanlar Sözleşmesi

Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Önemde Sulak Alanlar Sözleşmesi -Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat- (www.ramsar.org), 18. 07. 2001 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). İran'ın, Hazar Denizi'nin güney kıyısında bulunan Ramsar kentinde, 02. 02. 1971 tarihinde kabul edilen uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşme yürürlüğe 1975 yılında girmiştir. Sözleşmeye taraf devlet sayısı 159'dur (Özer, 2009: 325).

3.11.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Sözleşme ile ilgili olarak çalışma grubu oluşturulmuştur. Ramsar Listesine dahil edilen Kızılağaç Devlet Tabiat Koruğu ve Ağgöl Milli Parkının enformasyon belgeleri 2004 yılında yenilenerek Sözleşme Sekreterliğine gönderilmiştir. Ağgöl Devlet Tabiat Koruğu'nun içersinde 17.924 hektar alanda Ağgöl Milli Parkı oluşturulmuş, özel korunan tabiat arazisi statüsü kazanmış, çevre arazilerinde biyolojik çeşitliliğin korunması sağlanmıştır.

3.11.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Ramsar listesine yeni -sulak alanların dahil edilmesine yönelik çalışmaların yapılması.	ACEDKB, AMBA, ACTB	2006-2007
Sulak alanlarda izlenme yapılması için teknik altyapının güçlendirilmesi.	ACEDKB, ACTB	2006-2008
Sulak alanlarda ornitolojik, bilimsel önlemlerin hayata geçirilmesi.	ACEDKB, AMBA, ACTB	2006-2007

3.12. Uzun Menzilli Sınırtaşan Hava Kirliliği Sözleşmesi

Uzun Menzilli Sınırtaşan Hava Kirliliği Sözleşmesi -Convention on Long Range Transboundary Air Pollution (<http://www.unece.org/env/lrtap/>), 09. 04. 2002 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Sözleşme, Birleşmiş Milletler, Avrupa Ekonomik Komisyonu çalışmaları kapsamında, 13 Kasım 1979'da Cenevre'de; birçok Avrupa ülkesi tarafından imzalanmış ve 16 Mart 1983'de Sözleşme'nin 16(1) maddesi gereğince yürürlüğe girmiştir. 32 devlet tarafından imzalanan Sözleşmeye, 51 devlet tarafıdır (Özer, 2009: 319).

3.12.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Sözleşmenin Milli İlgilisi tayin edilmiş ve bu sahada işlerin yürütülmesi için çalışma grubu oluşturulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde atmosfer havasına atılan(bırakılan) salınımlar ve atıklarla ilgili olarak 2002 yılına ait bilgilerin Sözleşmenin Sekreterliğine verilmesi sağlanmış ve sonraki yıllarla ilgili benzer bilgilerin hazırlanması çalışmaları devam ettirilmektedir. Sözleşmenin "ağır metaller," "Sürekli Organik Kirleticiler," ve "Asitliliğin azaltılması, ötrofikasyon ve ozon tabakasının yenilenmesi" Protokollerinin onaya hazırlamak için çalışma grubu tarafından çalışmalar devam ettirilmektedir.

3.12.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Sözleşmenin 9 Protokolünün onaylanmak üzere hazırlanması.	ACEDKB, ACDB	2006-2007
Atmosfer havasının izlenmesi sisteminin geliştirilmesi amacıyla gerekli cihazlarla teçhiz edilen gözlem mıntıklarının oluşturulması	ACEDKB, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Emlakinin Yönetimi Komitesi (ACDEYK)	2006-2008

3.13. Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Sözleşme

Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Sözleşme (Convention on Persistent Organic Pollutants – POPs (<http://chm.pops.int>), 09. 01. 2003 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010). Sözleşmenin resmi imzalama töreni 22. 05. 2001 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de yapılmıştır. Sözleşme 152 devlet tarafından imzalanmıştır. Sözleşmeye taraf devlet sayısı 167'dir (Özer, 2009: 325).

Kalıcı Organik Kirleticiler (POPs), kimyasal ve biyolojik süreçler yoluyla doğada yok olmaya karşı dirençli organik bileşiklerdir. Yok olmaya karşı olan dirençlerinden dolayı kendi ortaya çıktıkları kaynaktan çok uzağa gidebilirler, insan ve hayvan dokularında birikebilirler ve insan ve çevre üzerinde önemli olumsuz etkiler doğurabilirler. UNEP Yönetim Konseyi, 1997 yılında aldığı kararla kalıcı organik kirleticiler üzerine uluslararası bağlayıcılığı olan bir belge hazırlamak için UNEP'i bir Hükümetlerarası Müzakere Komitesi toplamaya davet etmiştir. Hükümetlerarası Müzakere Komitesi ve yardımcı organları konu hakkındaki taslağı Aralık 2000

tarhinde tamamladılar. 22 Mayıs 2001 tarihinde Stockholm Sözleşmesi adıyla taslak kabul edilmiştir. Konferans 17 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin amacı, aşamalı olarak sözleşmede belirtilen 12 organik kirleticinin üretiminin ve kullanımının ortadan kaldırılmasıdır. Sözleşme taraflarının ilk toplantısı, 2-6 Mayıs 2005 tarihinde Uruguay'ın Punta Del Este kentinde yapılmıştır (Öztunç, 2006: 61-62).

3.13.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sözleşme ile ilgili yetkili organ olarak tayin edilmiştir. Bakanlıkta, Sözleşme ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler toplanmış, ilgili kuruluşların uzmanlarından oluşan çalışma grubu oluşturulmuş ve öneriler planı hazırlanmıştır.

Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile ilgili olarak 2004 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nda Çeşitli bakanlıkların, kuruluşların, STK'ların ve medya mensuplarının katılımıyla, "Pestisidler, Çevre ve Halk Sağlığı" konusunda geniş bir toplantı düzenlenmiştir. Çalışma gurubu üyeleri tarafından ülkenin değişik bölgelerinde yapılan görüşmelerde Halka, kalıcı organik kirleticiler konusunda bilgi verilmiş ve bu maddelerin çevre ve sosyal alanlar için tehlikesi hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Temmuz 2005 tarihinden itibaren Küresel Çevre Fonu ve BM Sanayi Geliştirme Organizasyonu Kurumunun desteği ile Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nda Ulusal Eylem Planının hazırlanması sürecine başlanmıştır.

3.13.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Gobustan arazisinde özel poligonda bulunan kalıcı organik kirletici listesine dahil olan pestisid kalıntılarının yeniden sınıflandırılması, kuyuların yenilenmesi ve sahasının korunmasının sağlanması.	ACEDKB, ACTB, ACSB, YYHO	2006-2007
BM Sanayi Geliştirme Organizasyonu Kurumunu tarafından hayata geçirilen "Ulusal Eylem Planı" projesinin yerine getirilmesi.	ACEDKB, ACTB, ACSB	2006-2007

3.14. Endüstriyel Kazaların Sınıraşan Etkileri Sözleşmesi

Sınai Kazaların Sınıraşan Etkileri Sözleşmesi (Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents) 04. 05.2004 tarihinde Azerbaycan Milli Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACETKB, 2010).

3.14.1. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesinin Mevcut Durumu

Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sözleşme ile ilgili yetkili organ olarak tayin edilmiştir. Sözleşmeden ileri gelen sorumlulukların

yerine getirilmesine yardım amacıyla Almanya Doğa ve Çevre Koruma, Federal Nükleer Reaktörlerin Güvenliği Bakanlığı'nın mali desteğiyle "Kür Nehri havzasında kaza durumlarının bildirilmesi için önlemlerin hazırlanması ve uygulanması" projesi hayata geçirilmektedir. Projede Güney Kafkasya devletlerinde Kür nehri havzasında kaza durumlarının bildirilmesi mıntıklarının kurulması ve gerekli araç-gereçle donatılması gözönünde bulundurulmuştur.

3.14.2. Sözleşmeden İleri Gelen Sorumlulukların Yerine Getirilmesi İçin Yapılması Planlanan Çalışmalar

Yapılması Planlanan Çalışma	İlgili Kuruluşlar	Yerine Getirilme Süresi
Endüstriyel kaza zamanında haberleşme ve karşılıklı yardım amaçları için gerekli araç-gereç ile donatılmış sürekli faaliyet gösteren haberleşme mıntikasının oluşturulması.	ACOHB, ACEDKB, ACDEYK	2006
Endüstriyel kazalar hakkında uyarının alınması ve iletilmesi amacıyla ülke arazisinde verimli uyarı sistemlerinin kurulması.	ACOHB, ACEDKB, ACDEYK	2006-2008

4. Değerlendirme

Azerbaycan öncelikle, siyasi, ekonomik ve kalkınma konularındaki uluslararası dengeleri ve bu dengeler içerisindeki yerini göz önüne alarak kendi politikalarını belirleme yoluna gitmiştir (Zengin, 2010: 154). Bir yandan Uluslararası topluma entegre süreci içerisinde olan ve belirli taahhütler altına girmiş olan Azerbaycan, diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerle, o ülkelerin gereksinim ve politikaları açısından benzerlik taşımakta olduğu için, kolay olmayan bir süreci yürütmektedir. Özellikle Bazı uluslararası çevre sözleşmelerinde, hedeflere ulaşılmasını desteklerken, altyapı ve ekonomik imkansızlıklar nedeniyle gerçekleştirmekte zorlanacağı taahhütleri de kabul etmiştir. Bu noktada, tüm uluslararası teknik ve mali destek imkanlarını zorlamak durumundadır. Uluslararası toplum, çevre sorunlarının çözümünde uluslararası hukuk kural ve ilkelerinden büyük ölçüde yararlanmaktadır. Uluslararası çevre sorunlarının çözümü için geliştirilen kurallar, ilkeler ve usuller çok gelişmiş, uluslararası hukukun bir alt dalı olarak uluslararası çevre hukuku oluşmuştur. Uluslararası çevre hukukunun en önemli kaynağı ise çok taraflı çevre sözleşmeleridir. Yani uluslararası çevre hukuku kurallarının bir çoğu çok taraflı çevre sözleşmelerinde ortaya çıkmıştır (Özer, 2009: 301).

Uluslararası kuruluşlar, kalkınma boyutunda öncelikle ülkelerin hükümetlerine ait kendi iç kurumsal dinamiklerinin düzenlenmesi sonucunda sürdürülebilirlik çizgisine ulaşabilecekleri yönünde bir yaklaşımı benimsemiş görünmektedirler. Bununla birlikte; kalkınmada çaba gösteren ülkeler için çevre sorunlarının çözülmesi ve küresel konularını gereği sürdürülebilir kalkınma hedefinin gerçekleştirilebilmesi ancak uluslararası desteklerin artırılması ile mümkün görülmektedir (Altınbaş, 2004: 103-118). Uluslararası hukukun temelini oluşturan devletlerin egemen eşitliği, yalnızca devletlerden oluşan bir uluslararası toplum yaratmıştır. Uluslararası toplum birbirinden siyasi sınırlarla ayrılmış ülkelerden oluşurken doğal kaynaklar ve çevre sorunları ülke

sınırlarını tanımamaktadır. Bu uluslararası sistemde devletin, vatandaşlarının ve kendisinin faaliyetlerinden zarar gören komşu ülke vatandaşlarına karşı yükümlülükleri vardır; ancak uluslararası toplumun bütününe karşı yükümlülükleri çok sınırlıdır. Azerbaycan'ın önündeki en önemli tehdit, uluslararası platformda imzaladığı ve/veya kabul ettiği hukuki araçların uygulanması yönünde göstermekte olduğu zaafiyet ile kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle, özellikle sınıraşırı ve küresel öneme haiz çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularındaki uluslararası imajını ve ciddiyetini tehlikeye sokmasıdır. Belirli uluslararası sözleşme ve protokollerin uygulanmaması noktasında, o ülkeye belirli ticari, ekonomik yaptırımların gündeme gelmesi söz konusudur ki, bu bir çok ülke gibi Azerbaycan'ı da kalkınma açısından tehdit altına sokabilecektir.

Diğer bir tehdit unsuru ise, sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin ulusal ölçekte topyekün bir çabayı gerekli kılmasına karşın bu yöndeki tüm beklentilerin Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na yönelmiş olmasıdır. Bir yanda böyle yanlış bir odaklanma mevcutken, diğer yandan Ekoloji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nın, yeteri kadar siyasi erk ve yaptırım gücüyle donatılmamış olması önemli bir çelişkiye işaret etmektedir. Azerbaycan bu yönde kanıtlamış olduğu samimi çabalarla ulusal ölçekteki çevre hedeflerine ulaşmak üzere gerekli uluslararası mali ve teknik desteği alacaktır. Ayrıca, Azerbaycan yeni döneme, hali hazırda taraf olmadığı uluslararası çevre ve sürdürülebilir kalkınma sözleşmelerine taraf olma süreçlerini ve bunların uygulanması için gereken teknik alt yapıyı tamamlamış olarak girmelidir.

Kaynakça

- “Çevre Koruma İle İlgili Azerbaycan Cumhuriyetinin Onayladığı Uluslararası Sözleşme ve Sazişlerden İleri Gelen Sorunlar Sahasında İlave Tedbirler Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Serencamı,” 30 Mart 2006, No: 1396, *Azerbaycan Gazetesi*, 31 Mart 2006, No: 68, <http://www.eco.gov.az/qanunlar/serencamlar/1396.doc>(Erişim Tarihi 20. 03. 2010)
- Algan, Nesrin (2008), “İklim Etiği”, *Mülkiye*, Cilt: XXXII Sayı:259, (<http://www.mo.org.tr/belgedocs/ekolojik/iklim-etigi-NesrinAlgan.pdf>).
- Altunbaş, Derya (2004), “Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Türkiye'deki Kurumsal Değişimlere Bir Bakış,” *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1-2, Yıl 2003-2004.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Ekoloji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı-ACETKB (2010), web sitesi, <http://www.eco.gov.az/b-konvensiya.php>(Erişim Tarihi 20. 01. 2010).
- Baykal, Hülya ve Baykal, Tan (2008), “Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları,” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2008, Cilt 5, Sayı 9, http://www.mku.edu.tr/image/sosyalbilimleri/file/sayi_dokuz/01_Baykal_Baykal.pdf.
- Beylur, Suat, “Uluslararası Çevre Politikaları: Küresel Çevre Politikalarının Etik Açısından İncelenmesi”, *USE Analiz*, Sayı 7, 2010.

Ertan, Birol (2004), “Çevre ve Hukuk,” içinde *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (Ed. Mehmet C. Marın, Uğur Yıldırım), Bata Yayınları, İstanbul-2004.

<http://chm.pops.int>

<http://www.unece.org/env/lrtap/>

Hukuk Ansiklopedik Lügati (1991), Azerbaycan Ansiklopediyasının Baş Redaksiyası, Bakü-1991.

Meherremov, A. A. (2008), “Ekoloji Tehlikesizlik Sahesinde Azerbaycan respublikasının İki Terefli Beynelxalq Hüquqi Emekdaşlıq Münasibetlerinin Formalaşdırılması ve İnkişaf Meylleri,” *Bakı Üniversitetinin Xaberleri, Sosial-siyasi elmler seriyası*, No.3, 2008.

Memmedov, Qerip, Xelilov, Mahmud (2008), “*Ensiklopedik Ekoloji Lüğət*”, Bakı-Elm, 2008.

Özer, Deniz Kızılsümer (2009), *Çok Taraflı Çevre Sözleşmeleri*, USAK yayınları, Ankara, 2009.

Öztunç, Özgür (2006), “*Uluslararası Çevre Politikalarında Birleşmiş Milletlerin Rolü*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-2006.

Öztürk, Serbay (2007), “Çevresel Etki Değerlendirme Sürecine Halkın Katılımı AHP: Tekniği İle Bir Uygulama,” *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya,2007.

Palabıyık, Hamit (2004), “Uluslararası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar,” içinde *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (Ed. Mehmet C. Marın, Uğur Yıldırım), Bata Yayınları, İstanbul-2004.

Taytak, Mustafa ve Meçik, Oytun (2009), “*Küresel Çevre Sorunlarına Karşı Uluslararası Yeşil Diyalog*”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma16.pdf>.

TÜBİTAK (2002), “*Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor*,” Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Hazırlayanlar: Güzin Arat, Murat Türkeş, Raportör: Erol Saner, 19. 12. 2002. Ankara.

www.cbd.int

www.cites.org

www.ozone.unep.org

www.ramsar.org

www.uncdd.int

www.unfcc.int

www.whc.unesco.org

- Xelilov, M.J. ve Aliyev, F.Ş. (1999), “*İzahlı Ekolojiya Lüğeti*”, Bakı-Elm-1999.
- Zengin, Eyüp (2010), “Azerbaycan Cumhuriyeti Tarafından Onaylanan Uluslararası Çevre Sözleşmeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Avrasya Etüdüleri*, Sayı 38, 2010-2.
- Zengin, Eyüp ve Arabhanova, Rena (2009), “Bölgesel Çevre Sorunları ve Azerbaycan: Ülkeyi Etkileyen Önemli Çevre Sorunları ve Çözüm Çalışmalarında İşbirliği Arayışları,” *Avrasya Etüdüleri*, 35/2009-1.

